

Nada Vajs
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Strossmayerov trg 2, HR-10000 Zagreb

METONIMIJA I SINEGDOHA

Iako su razmišljanja o metonimiji i metafori kao govornim figurama duboko ukorijenjena od klasičnih vremena, ona su i danas ponovno središnje figure u proučavanju konceptualnih struktura i kognitivnih procesa u kognitivnoj semantici. U ovom će se prilogu na građi hrvatskoga jezika pokazati o kakvim je odnosima riječ u metonimijskom prijenosu značenja na razini riječi i djelomice u frazeologiji, te pokušati strukturirati tipove odnosa.

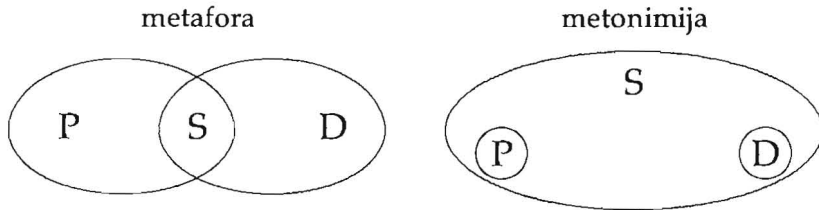
Razmišljanja o metafori i metonimiji kao govornim figurama imaju bogatu tradiciju koja započinje od Aristotela koji ih je zapravo definirao za cijelu kasniju povijest zapadne misli na temeljima jedne semantike koja kao temeljnu jedinicu uzima riječ i ime.¹ No metonimija i metafora i dalje ostaju izvorom različitih, uvijek novih proučavanja i pristupa.

U 18. i 19. stoljeću govorne figure upotrebljavaju klasični i povijesni filolozi za objašnjavanje semantičke promjene u leksiku. Retorika doseže vrhunac u klasifikaciji i taksonomiji (Fontanier) i kao takva se usredotočuje na figure otklona ili trope, tako da je značenje riječi pomaknuto u odnosu na njezinu kodificiranu uporabu. Želi se zapravo pokazati da ako je taksonomsko stajalište primjereno za statiku figura, ono nikako ne uspijeva objasniti sam nastanak značenja jer je otklon značenja na razini riječi samo njegova posljedica. Semantičko se stajalište počinje razlikovati od retoričkoga tek onda kad se metafora počinje smještati u okvir rečenice i kad se ona ne tretira više kao slučaj iskrivljene denominacije, već nepertinentne predikacije. Tek se kasnije počinje razlikovati semantika u kojoj je rečenica nositelj potpunog minimalnog značenja, od semiotike za koju je riječ znak u leksičkom kodu (Benveniste). Prva se primjenjuje na proizvodnju metafore unutar rečenice uzete kao cjeline, a druga na učinak značenja na razini izolirane riječi (Black, Beardsley).

¹ Usp. detaljan opis povijesnog shvaćanja metafore i metonimije u Simeon 1, 809–819 i 818–819.

U stvari, definicija metafore kao transpozicije imena nije pogrešna. Ona nam omogućuje da metaforu identificiramo i da je svrstamo među trope. Tu definiciju koja se provlači kroz cijelu retoriku ne možemo odbaciti jer riječ i dalje ostaje nositeljica učinka metaforičkog značenja. Riječ u diskursu omogućuje funkciju semantičkog identiteta: to je onaj identitet što ga metafora mijenja. Lingvistika koja ne razlikuje semantiku riječi od semantike rečenice ograničuje se time što fenomene promjene značenja upućuje na povijest jezičnih uporaba.

Francuski strukturalizam i predstavnici »nove retorike« dovode semantiku na najviši stupanj strukturalne radikalnosti s pomoću semičke analize. Trop ostaje ono što je bio u staroj retorici, to jest figura supstitucije na razni riječi, ali je ograničen općenitijim pojmom – pojmom otklona. Zanimljivo je da prema njihovu mišljenju razlika između metafore i metonimije nije zapravo razlika u operaciji, kao između sličnosti i izvanjskog odnosa. U oba slučaja dolazi do prijelaza s jednog polaznog (P) termina na dolazni (D) preko srednjega (S) termina:

Iz skice se vidi komplementarnost između metafore i metonimije: u metafori srednji termin čini semičku intersekciju između dviju klasa, pripada semantičkom polju svakoga i zbog toga je pridodavanje semova djelomično. U metonimiji, tj. bliskosti (kontiguitetu) takve semičke intersekcije nema i po tome je intersekcija jednaka nuli. Ukratko, u metafori je srednji termin obuhvaćen, a u metonimiji je on taj koji obuhvaća.

U tom se smislu može kazati da metafora pokreće samo denotativne, to jest jezgrene semove uključene u definiciju termina, a metonimija konotativne semove, to jest semove koji su bliski unutar prostranijeg skupa i koji zajednički pridonose definiciji toga skupa (Groupe μ 117–121).

Osim francuskih strukturalista, zanimanje za metaforu i metonimiju širi se u dva različita vala. Prvi val potječe od dva čuvena Jakobsonova rada iz 1956, koja govore o dva tipa afazičnih jezičnih poremećaja, o dva pola, metaforičnom i metonimijskom². Ponovno otkriveni mehanizmi semantičke promjene upo-

² Od dva pola stilskih figura metafore i metonimije, ta posljednja nadasve je prisutna kod afazičara koji su izgubili mogućnost selekcije (*vilica se zamjenjuje s nož, stol s lampom* i sl.). Afazične su pojave brojne i različite, ali sve osciliraju između dva tipa odnosa. Odnos sličnosti nedostaje u prvome tipu, a odnos bliskosti u drugome. Dakle, metafora je nemoguća u poremećaju sličnosti, a metonimija u poremećaju bliskosti (Jakobson 1956:61).

trebljavali su se i za objašnjavanje nekih crta semantičkoga razvoja u usvajanju jezika u djece, no još ne postoji koherentna teorija o semantičkom razvoju u dječjem usvajanju jezika. Jakobsonovi su radovi uskoro postali klasični tekstovi na koje su se pozivali francuski filozofi, semiolozi i lingvisti koji su se zanimali za govorne figure, a knjiga *Metaphors We Live by* G. Lakoffa i M. Johnsona iz 1980, postala je polazni tekst za sve koji su se zanimali za ono što je danas postalo novom paradigmom u lingvistici, a to je **kognitivna semantika**, unutar koje proučavanja metafore i metonimije snažno djeluju na novije radove o semantičkom razvoju. U oba je teksta sinegdoha bila podređena metonimiji i istraživana kao jedan aspekt metonimije. To obnovljeno zanimanje za sinegdohu proizvelo je dvije protustruje onim valovima koji su je zanemarivali. Prva ima svoj izvor u radovima Groupe de Liège ili Grupa μ ³. Toj novoj suprotnoj struji pridonijeli su i Gérard Genette i Tzvetan Todorov. Istraživanja grupe μ kulminirala su radovima Bernarda Meyera (1993), dvjema knjigama pod naslovom *Synecdoques*.⁴

U ovom ćemo prilogu na materijalu hrvatskoga jezika⁵ pokazati o kakvim je odnosima riječ u metonimijskom prijenosu značenja na razini riječi i u frazeologiji, te pokušati strukturirati te tipove odnosa. Postavit ćemo, dakle, svojevrсни inventar postojećih metonimija u jeziku. Metonimija, jednako kao i metafora, pridonosi ekonomičnom načinu izražavanja u jeziku, jer se jednim izrazom pokriva i blisko metonimijsko značenje, a može ukazivati i na smjerove novih metonimijskih uporaba u jeziku općenito.

U grčkome je riječ *μετωνυμία* značila 'promjenu imena', i direktnu repliku na tu definiciju imamo u Esnaulta (1925) koji naznačuje da »la metonymie n'est pas un changement de nom imposé à une chose c'est une relation objective vue en raccourci«.⁶

Metonimija se najbolje može sagledati u stalnoj usporedbi s bliskom figu-

³ Groupe μ : J. Dubois, F. Edeline, J.M. Klinkenberg, P. Minguet, F. Pire, H. Trinon (Centre d'études poétiques, Université de Liège): *Rhetorique générale*, Larousse, Paris 1970.

⁴ Zanimljiva je tvrdnja Brigitte Nerlich (www. Synecdoche: A trope, a whole trope, and nothing but a trope?) o pomalo začuđujućoj činjenici da se u radovima o metafori i metonimiji, te u najnovijim zanimanjima za sinegdohu, francuski i engleski znanstvenici međusobno slabo čitaju, odnosno Francuzi bi trebali biti bolje upoznati s radovima iz kognitivne lingvistike, a kognitivni bi lingvisti izvan Francuske trebali bolje poznavati francusku retoričku tradiciju.

⁵ U radu sam se služila jednomilijunskim i tridesetmilijunskim korpusom.

⁶ Upravo je ta definicija u kojoj se o metonimiji govori kao pojmovnom i jezičnom prečacu kroz objektivni odnos postala okosnicom psihološkoga proučavanja kojim se nastoji protumačiti kako djeca razumijevaju metonimijske izraze (usp. na www: The Metaphor and Metonymy Group, osnovano 1966.g. pod vodstvom Brigitte Nerlich, Nottingham i Zazie Todd, Leicester).

rom metaforom⁷. Kao prvo, metonimija i metafora počivaju na asocijaciji između dviju ideja i obje pripadaju prenesenom načinu izražavanja⁸. Obje figure omogućuju govorniku da govori o nečemu kao da je što drugo. No u metonimiji dva smisla ne počivaju na konceptualnoj sličnosti, oni podržavaju odnos ili asocijaciju po *bliskosti*, egzistencijalni odnos s uobičajenom referencijom određene riječi. Metonimija se zasniva na *prijenosu* u denominaciji, tj. označivanju neke stvari imenom druge, a obje su u nekoj prirodnoj vezi, dok je metafora riječ o *supstituciji* jedne riječi nekom drugom s kojom se uspoređuje, ali bez poredbenog veznika *kao* (zato se i govori o metafori kao skraćenoj usporedbi)⁹. Razlika između metonimije i metafore vidi se i u ulozi što je apstrakcija igra kod dviju figura. Metonimijski su odnosi izvanjski, oni se nalaze u stvarnosti, dok su metaforički, naprotiv, unutarnji i latentni: mašta mora uspostaviti »most« između dviju ideja. U metonimiji nije potrebna kreativna inspiracija, koja je u osnovi svake metafore, ona poštuje ustaljeni red stvari u prirodi, dok je za metaforu dovoljna i najmanja analogija, i najsubjektivnija asocijacija kako bi se u vezu dovele dvije dispartne ideje. I u novijim se gledanjima (Blank 1993) pokazuje da se metafora temelji na pojmovnoj sličnosti, dok se metonimijska inovacija služi asocijacijom po bliskosti. To je važno jer pokazuje da bliskost ne povezuje unutarjezične semantičke crte (kao što je definiraju europski strukturalni semantičari), već izvanjezične mentalne predodžbe, tj. dva pojma zahvaćena metonimijskim procesom.

Najraširenije gledanje i shvaćanje metonimije i metafore jest da se uzimaju kao jedan od načina kako u jeziku nastaje polisemija (Ullmann 1952:284–287). Le Guern o metafori i metonimiji također govori kao o figurama koje imaju jednu od glavnih uloga u razvoju leksičkog značenja riječi (1972). Metonimija je figura koja se objašnjava elipsom, tj. premještanjem referencije s jednog predmeta na drugi, no obje su u nekoj prirodnoj vezi.

Prihvaćajući Bonhommeov pristup (1987), bliski se pojmovni odnosi, koji dovode do metonimije, dijele na **suprisutne** i **susljedne** (koprezentne i sukcesivne) odnose. **Suprisutni odnosi** oslanjaju se na sinkronizam njihovih elemenata, a **sukcesivni** se **odnosi** oslanjaju na prostorne, vremenske ili logičke sekvence.

Kako to izgleda konkretno na leksičkoj i djelomice na frazeološkoj razini hrvatskoga jezika:

⁷ »Paralelizam metafore i metonimije potječe iz same asocijacije, jer jedino što je različito jest priroda asocijacije; razlika među figurama svodi se na psihološku razliku unutar istog općeg mehanizma«, Ricoeur 1981:136.

⁸ Promatrano šire, semiološki, možemo reći da je načelo sličnosti karakteristično za poeziju, dok se proza temelji pretežito na odnosima bliskosti.

⁹ Ullmann 1952:277.

I. Odnos *suprisutnosti* svodi se na prijenos:

– **sadržavatelj** → **sadržaj (neživo)**

Kada kažemo »ispiti čašu/šalicu/flašu/bačvu« čega, mislimo na »njezin sadržaj, tj. na ono što se u toj posudi nalazi«. Sličnu uporabu možemo zamisliti u brojnim sličnim primjerima, pa tako i za *naprstak*, kad kažemo »popiti jedan *naprstak* čega«. Ovdje je ponajprije riječ o metaforičnoj uporabi *naprska* za »vrlo malu čašicu koja je uspoređena s naprskom«, a metonimijskom uporabom znači »vrlo malu količinu (čega) koja stane u *naprstak*«. »Pojesti jedan *tanjur*, *zdjelu* čega« znači »pojesti jelo što se nalazi u tanjuru ili zdjeli«. Zapaliti *lulu* znači zapravo »užeći duhan koji je u njoj«; »popušiti dvije *kutije*« znači »popušiti toliko cigareta koliko stane u dvije kutije«; »pročitati *knjigu*« znači pročitati »tekst koji se u knjizi nalazi«.

– **sadržavatelj** → **sadržaj (živo)**

Kažemo li »cijeli *svijet/grad*, cijelo *predgrađe/mjesto*, cijela *četvrt*« i sl., mislimo na »sve stanovnike«, kao što se misli na »sve posjetitelje« ako kažemo »cijela je *dvorana* bila na nogama«, ili »cijela *četa*«, misli se na »sve vojnike«, kao i »*tvornica* je u štrajku« znači »svi radnici u tvornici«, itd.

– **građa** → **predmet od koje je napravljen**

Ako kažemo, primjerice, »volim *svilu*, *kašmir*, a ne podnosim *poliester*«, služimo se metonimijom jer pri tom mislimo na odjevne predmete koji su iz toga materijala sašiveni. To se odnosi i na druge vrste materijala, kao što su *pamuk*, *viskoza* i sl. Isti je odnos i u primjeru »volim *drvo*«, jer se to odnosi generalno na predmete ili namještaj od »drvene građe«, itd.

– **predmet** → **ono što se njime proizvodi**

Tražimo li od nekoga »upaljač, šibice«, metonimijski mislimo zapravo na »vatru«, i obrnuto, tražimo li »*vatru*«, misli se na »predmet koji vatru može proizvesti«.

– **predmet** → **ono što se od njega dobije**

Želimo li »popiti *čaj*, *kavu*«, tada je to metonimijski prijenos s »lišća« ili »zrnaca kave« na »napitak spravljen od tih sirovina«. Jednako je i u razgovornom jeziku: ako kažemo »daj mi jednu *šljivu*« ili »*lozu*«, mislimo na »alkoholni napitak spravljen destilacijom od voća – šljiva ili groždanog tropa«, itd.

– **predmet** → **(osoba koja se njime služi)** → **ono što se tim predmetom radi**

Kažemo li »držati u ruci *krunicu*«, mislimo na predmet »niska zrnā za molitvu«, a u kolokaciji »moliti *krunicu*« metonimijski se odnosi na »molitve koje izgovaramo prebirući po krunici«.

Muzički instrumenti u metonimijskoj uporabi označavaju osobu koja svira određeni instrument, npr. »prva *violina*«, »rog u džez-orkestru«, a daljnji pomak u kolokacijama »studirati glasovir, orgulje« i sl. označuje »djelatnost koja se tim instrumentima obavlja – sviranje«. Jednako je kada kažemo primje-

rice »Goran Ivanišević naš je najbolji muški *reket*«, mislimo na »istoimenog teniskog igrača«.

– **mjesto** → (**pokućstvo**) → **ono što se tamo spravlja**

Također imamo dvostruki prijenos značenja kada riječ *kuhinja*, s osnovnim značenjem »prostorija u stanu, kući gdje se priprema jelo« upotrijebimo s epitetom »imam novu/staru kuhinju«, gdje znači »novi kuhinjski namještaj«. Drugi se metonimijski prijenos značenja odvija u kolokacijskim uporabama, kao »moja je *kuhinja* dosta monotona«, ili »volim mediteransku, francusku, talijansku, istarsku kuhinju«, gdje označuje »način pripravljanja namirnica«.

– **mjesto** → **osoba (funkcija)**

Tipična i raširena metonimija jest uporaba mjesta čije rezidencije, a misli se na funkciju što je određena osoba u toj rezidenciji obnaša; primjerice, »Novo zatopljenje u odnosima Kaptola i Pantovčaka« ili »Republikanci su shvatili što im Bijela kuća poručuje«, »Kremlj se opredijelio da teritorijalni problem riješi pregovorima« ne znači doslovno zgradu gdje se nalazi predsjednik ili neki drugi velikodostojnik, nego »osobu koja tu funkciju obnaša«.

– **institucija** → (**mjesto**) → **naobrazba**

Osnovno značenje leksema *škola* kao »obrazovne i odgojne ustanove« metonimijskom se uporabom može odnositi na »samu zgradu u kojoj se takva ustanova nalazi« (primjer: »u školi je zaboravio knjigu«, »škola nema dvoranu za gimnastiku«), zatim u kolokaciji »ići u školu« metonimijski znači »biti đak«, a može se odnositi i na »naobrazbu« u primjeru »završio je dobru *školu*«, dok je metaforična uporaba u primjeru »to bi joj trebala biti dobra *škola* za nastavak sezone« ili »dobra *škola* za roditelje«. Jednako je i s leksemom *fakultet*, koji označuje »visokoškolsku ustanovu«, metonimijski »samu zgradu« (»ići na fakultet«), ali i »visokoškolsko obrazovanje« (»završiti fakultet«).

– **apstraktno** → **konkretno**

Metaforički se prijenos odvija uglavnom u smjeru konkretno → apstraktno, dok je u metonimiji obično riječ o obrnutom putu: **apstraktno** → **konkretno**. Npr. *račun* označava »operaciju koja se odnosi na kombinaciju brojeva i na tehniku rješavanja aritmetičkih problema«, no metonimijskim prijenosom konotira i konkretan predmet, »papir kao potvrdu o kupnji čega«, ili, *cijena* je u osnovnom značenju »odnos vrijednosti između nekog predmeta s nekim drugim; i odnos razmjene nekog predmeta i njegove vrijednosti izražene u novcu«, a kad kažemo »skinite mi *cijenu*«, značenje se odnosi na »naljepnicu na kojoj je napisana cijena«. Jednako je tako slučaj i za leksem *jezik*, koji ne samo u hrvatskom nego i u nekim drugim jezicima označava »tjelesni organ«, a metonimijski i »rezultat njegove aktivnosti«. Kada kažemo »gledati *televiziju*«, tada ne mislimo na »način prijenosa živih slika i zvuka posredstvom elektromagnetskih valova«, ni na pomaknuto značenje »organizaciju raznih službi koje rade na stvaranju raznorodnog programa i njegovu prijenosu«, već

na »program koji se hvata na televizijskom prijammiku«. Jednako je metonimijska uporaba ako kažemo »idem na *televiziju*«, jer tada mislimo na »zgradu, odnosno sjedište te ustanove«, a »bio si na *televiziji*«, znači »na/u programu«, dakle s osnovnog se značenja, gdje znači nešto apstraktno. prenosi na konkretno.

– Eliptična uporaba **broja** u nekim situacijama postaje metonimijska. Primjerice, kažem li »nosim 42« ili »nosim 38«, broj dobiva funkciju objekta, jer se misli zapravo da »nosim odjeću broj 42« ili »nosim cipele broj 38«. Ili, kada nam recepcionar kaže »52 se ne javlja«, tada broj postaje subjekt i znači »osobu koja je odsjela u sobi broj 52«. Slična je uporaba i za telefonske brojeve: »230-234 se ne javlja«, mislimo na »pretplatnika koji ima taj broj«.

2. **Sukcesivni** se odnosi manifestiraju kao logička sekvenca **uzrok** → **posljedica**, što konkretno znači prijenos:

– **izumitelj** → **izum**

Kada govorimo npr. o *giljotini*, *penkali*, *žiletu*, tada ime izumitelja metonimijski danas označuje njihov izum. Tu je riječ o apelativizaciji osobnog imena ili o eponimu.

– **simbol** → **simbolizirana stvar**

Lovorika je jedan od naziva za biljku lovor, *Laurus nobilis*, zatim znači i »lovorov vijenac kojim su se ovjenčavali slavni pjesnici«, i upravo lovorov vijenac, kao simbol slave, u frazeološkoj uporabi metonimijom počinje značiti i samu »slavu«: *spavati / uspavati se / sjediti / ležati na lovorikama, pobrati lovorike*.

Simboli u zastavama ili grbovima određenih zemalja, ili simboli iz legenda, metonimijski označavaju te zemlje: npr. *polumjesec* označava »tursko carstvo«, *crveno-bijeli kvadrati* označavaju »Hrvatsku«, *petokraka* se odnosila na »socijalističku Jugoslaviju«, a *galski pijetao* metonimijom označuje »Francusku«.

– **pisac** → **njegovo djelo**

Ime nekoga pisca upotrebljavamo misleći na njegovo cjelokupno djelo: npr. »pročitao sam Krležu«, »proučavam Sartrea«, jednako kao i apelativ koji zamjenjuje osobu: »studirati nekog pisca«, »citirati autora«, znači »studirati njegovo djelo« i »citirati njegov rad«.

– **predmet** → **aktivnost koja se njime vrši**

Osnovno značenje leksema *pero* jest »rožnata i vlaknasta izraslina na pticama«, metonimijskim pomakom postaje »naprava kojom se piše«, zato što se najprije pisalo gušćjim perom, a poslije je svaka naprava za pisanje ostala *pero*. U frazeološkim uporabama, kao »uzeti pero, prihvatiti / latiti se pera«, »ostaviti pero«, »baciti pero (u trnje)«, »živjeti od pera«, metonimijom je *pero* postala »aktivnost koja se njime obavlja – pisanje, i to umjetničko pisanje«.

– **aktivnost** → **rezultat aktivnosti**

Kažemo li »čujem *korake*«, znači da čujemo »buku što je proizvode koraci«.

Kada se imenica *otkriće* sa značenjem »čin kojim se otkriva što nepoznato, skriveno« upotrijebi u rečenici »pokaži mi svoje novo otkriće« ili »objavio je svoje otkriće«, tada označuje »ono što se otkrilo«, a u rečenici »ovaj je glumac *otkriće* sezone« ili »Janica Kostelić je *otkriće* hrvatskoga skijanja«, s još jednim semantičkim pomakom na »živo« gdje znači »osobu za koju je javnost odjednom uočila talent, uspješnost u natjecanjima, tj. dobre rezultate«.

– mjesto proizvodnje → proizvod

Kad kažemo »sir ementaler«, mislimo zapravo na »sir« koji se (izvorno) proizvodio u dolini Emmenthal u Švicarskoj (u nas je oblik *ementaler* posuđen iz njemačkoga), ili »popiti konjak« označuje »piće« koje je izvorno nastalo u gradu Cognac u francuskoj pokrajini Charente. Slično možemo reći i za naš sir *podravec*, koji je dobio naziv prema imenu *Podravina*, nizini u sjevernoj Hrvatskoj.

Kako se iz navedenih primjera vidi metonimija znatno pridonosi semantičkoj vrijednosti leksema, pa se imperativno nameće nužnost njezina posebnog isticanja u leksikografskoj obradi jednojezičnog rječnika.

Metafori i metonimiji pridružuje se i treća figura, koja se smatra podvrstom metonimije: *sinegdoha*. Sinegdoha je minimalni trop koji omogućuje da se neka stvar označi znakom x čiji smisao uključuje smisao samoga znaka ili je u njemu uključen, u kojoj se uzima smisao koji u svom uobičajenom značenju predstavlja samo jedan njegov dio, no ona i dalje u širem shvaćanju ostaje asocijacija po bliskosti između dva smisla. Razlika je samo logičkoga reda: u metonimiji dva su smisla koordinirana, dok je u sinegdohi riječ o **međusobnoj subordinaciji**, ili u matematičkim terminima kazano, uspostavlja odnos **inkluzije** između dvaju skupova, i to:

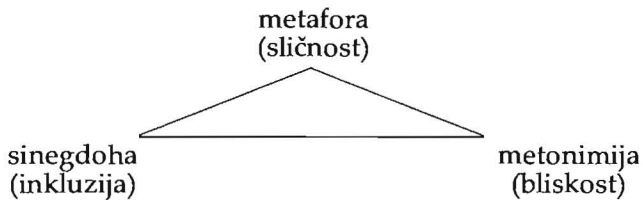
– dio ⊃ cjelina

Primjerice, kad kažemo »francusko je *jedro* stiglo treće na cilj«, mislimo na »brod s jedrima, tj. jedrenjak«. Upotrijebimo li leksem *krov*, s osnovnim značenjem »gornji, vanjski dio kuće«, u frazama »imati svoj krov nad glavom«, »primiti koga pod svoj krov« ili »oni stanuju pod istim krovom«, *krov* znači zapravo »kuća«. Jednako je i za leksem *oko* »organ osjetila vida koje se nalazi na glavi«, koji upotrijebljen u sintagmi »iskusno *oko*« znači zapravo »čovjek koji promatra«, pa analogno tome i za *uho*, kao »osjetljivo uho« jest »osoba koja ima istančan sluh«. *Peta* u jednom od značenja »donji stražnji dio cipele, tj. potpetica« u kolokacijama »nositi tanke, visoke, debele, niske *pete*«, odnosi se na cjelinu, tj. »cipele s potpeticom«.

– cjelina ⊃ dio

Obrnuti je proces daleko manje čest. Cjelina se uzima za jedan njezin dio, npr. u rečenici »*Hrvatska* je pobijedila«, misli se zapravo na »igrače reprezentacije Hrvatske«. Ili, u primjeru »Pred Dubrovnikom šeće ta kukavna *mornarica* kao pred glinenim golubovima«, gdje se, dakako, ne misli na cijelu mornaricu, nego na nekoliko brodova.

Sve do recentnih istraživanja retorike, književne teorije i kognitivne semantike, prednost je bila davana proučavanju metafore, a metonimiji se gotovo uopće nije posvećivala nužna pozornost. No u posljednje se vrijeme situacija brzo mijenja i metonimija se otkriva kao neki ugaoni kamen ljudske spoznaje i uobičajene jezične uporabe¹⁰. No čini se da je došlo do svojevrsne pomutnje zbog nejasne uloge što je bila dana sinegdohi.¹¹ To je ponajprije stoga što ne postoji jasna definicija sinegdohi i njezina odnosa prema metonimiji. B. Meyer dobro je sazeo situaciju kad je rekao: »La catégorie de la synecdoque apparaît donc comme une classe rhétorique d'extension flottante, une nébuleuse de figures variant autour d'un noyau stable« (1993:85). U engleskim i njemačkim zemljama sinegdohi se ponovno pristupilo tek nedavno. Armin Burkhardt raspravlja o problemu razlikovanja sinegdohi i metonimije u rukopisnom članku »Zwischen Poesie und Ökonomie. Die Metonymie als semantisches Prinzip« (1995). Ken-ichi Seto (1995) nagovješćuje novo vrednovanje sinegdohi u kognitivnoj semantici, pa stoga i stvara kognitivni trokut za metaforu, metonimiju i sinegdohu:

Općenito u najnovijim proučavanjima prirodnog jezika metafora, metonimija i sinegdoha analiziraju se kao konceptualne strukture i kognitivni procesi, koji se priznaju kao jedan od najvažnijih principa koji motiviraju jezične izraze.

Metonimija nije samo figura govora, ona odražava uvelike i način kako ljudi obično konceptualiziraju sebe same, događaje i svijet oko sebe. Stoga metonimija i sinegdoha povezuje znanje o svijetu i konotacije.

¹⁰ Usp. Workshop on »Conceptual Metonymies«, at Hamburg University, June 23 to 24, 1966.

¹¹ V. Bredin: »Confusion piles upon obscurity when we consider the treatment given to synecdoche«, 1984:45.

Literatura

- Beardsley, M. 1962. The Methaphorical Twist. *Philosophy and Phenomenological Research* 22, 293–307.
- Benveniste, E. 1966. *Problèmes de linguistique générale, I*. Paris : Gallimard.
- Black, M. 1962. *Models and Metaphors*. Ithaca : Cornell University Press.
- Blank, A. 1993. Polysemie und semantische Relationen im Lexicon, In: W. Borner, K. Vogel, *Wortschatz und Fremdsprachenerwerb*, Bochum, 22–56.
- Bonhomme, M. 1987. *Linguistique de la métonymie*. Bern.
- Bredin, H. 1984. Metonymy. *Poetics Today* 5:1, 45–58.
- Cohen, J. 1966. *Structure du langage poétique*. Paris : Flammarion.
- Duhaček, O. 1967. *Précis de sémantique française*. Brno : Opera Universitatis (Posebno poglavlje: Changements de sens, 89–206.)
- Esnault, G. 1925. *Imagination populaire, métaphores occidentales*. Paris.
- Fillmore, C. 1975. An alternative to checklist theories od meaning. In: *Proceedings of the 1st Annual Meeting of the Berkeley Linguistic Society*. Berkeley : Berkeley Linguistic Society, 121–131.
- Fillmore, C. 1977. Scenes and frames semantics. In: A. Zampolli (ed.) *Linguistic structures processing*, Amsterdam : Benjamins, 55–81.
- Fontanier, P. 1968. *Les Figures du discours* (1830), *Introduction* par Gérard Genette, »La rhétorique des figures«, Paris : Flammarion.
- Jakobson, R. 1956. *Fundamentals of Language* (zajedno s M. Halleom), pogl. II: Two aspects of language and two types of aphasic disturbances; The Metaphoric and Metonymic Poles. Franc. prijevod u *Essais de linguistique générale*, 1963, Paris : Editions de Minuit, Paris, pogl. II.)
- Lakoff, G., M. Johnson. 1980. *Metaphors We Live By*. Chicago (Ill.), London : University of Chicago Press.
- Le Guern, M. 1972. *Sémantique de la métaphore et de la métonymie*. Paris : Larousse.
- Le Guern, M. 1972. *Sémantique de la métaphore et de la métonymie*. Paris : Larousse.
- Meyer, B. 1993. *Synecdoques: Etude d'une figure de rhétorique*. Paris : L'Harmattan.
- Panther, Kl.-U., G. Radden G. (eds.) 1999. *Metonymy in Language and Thought*. Amsterdam : Benjamins. (Human Cognitive Processing 4)
- Ricoeur, P. 1981. *Živa metafora*. Zagreb : Grafički zavod Hrvatske. (Biblioteka) Zagreb. (Orig. *La métaphore vive*, Paris : Seuil, 1975.)
- Seto, Ken-ichi 1995. On the Cognitive Triangle: The relation between Metaphor, Metonymy and Synecdoche. (rukopis na WWW!).
- Seto, Ken-ichi 1996. Metonymy and the Cognitive Triangle. www.le.ac.uk/psychology/metaphor/hamburg.html
- Seto, Ken-ichi 1999. Distinguishing Metonymy from Synecdoche. In: *Metonymy in Language and Thought*. Amsterdam : Benjamins.

- Simeon, Rikard. 1969. *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva I–II*. Zagreb : Matica hrvatska.
- Ullmann, S. 1952. *Précis de sémantique française*. Paris : P.U.F.; Bern : A. Francke. (Posebno poglavlja: Pourquoi les mots changent de sens, 236–269; Comment les mots changent de sens, 270–298.)

Métonymie et synecdoque

Résumé

Quoique la réflexion sur la métonymie et la métaphore en tant que figures rhétoriques est profondément ancrée dans l'Antiquité, celles-ci sont devenues les figures centrales dans l'étude des structures conceptuelles et des procès dans la sémantique cognitive d'aujourd'hui. Dans la contribution on cherche de montrer, en se basant sur l'exemple du croate, qu'est-ce qui se passe lors du transfert métonymique du sens au niveau du mot et en moindre mesure au niveau de la phraseologie, après quoi on s'applique à esquisser dans la mesure du possible la structuration des types de rapports ainsi obtenus.

Ključne riječi: metonimija, sinegdoha, hrvatski jezik

Key words: metonymy, synecdoche, Croatian language